

СТАНОВИЩЕ

по дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор” по професионално направление 2.1. Филология (Българска литература – Българска литература след Освобождението до Втората световна война: документални и биографични подходи към литературната история

на тема „Симеон Радев в българската култура от началото на XX век“

от Венцеслав Стефанов Шолце

автор на становището: проф. дфн Милена Кирова

Като научен ръководител на Венцеслав Стефанов Шолце и човек, който има преки наблюдения върху начина, по който беше изготвен този труд, бих искала да подчертая две важни характеристики в работата на дисертанта. На първо място – неговата силна мотивираност да извършва изследователски труд. Венцеслав принадлежи към тези все по-малко на брой млади хора, които не просто искат да се занимават с литература, но да придобият задълбочени знания и да усвоят системни умения за работа върху нея. А това е първото и задължително условие за появата на качество, което в по-късни години започваме да разпознаваме като професионализъм.

На второ място поставям волята и търпението да се проучват детайлите, да се работи с оригиналните източници и варианти на литературния (или документалния, публицистичния и т.н.) текст, да се събере целият възможен материал, преди да се пристъпи към етапа на обобщенията и заключенията. Всичко това са качества, които имах възможност да наблюдавам и които обещавам, че днешният докторант ще се развие утре в добър историк на българската литература.

Заглавието на дисертационния труд не е от онези, които веднага правят впечатление със своята концептуална ефективност или методологическа прелъстителност. Трябва да призная, че аз бях този, който настояваше върху „простата“ (а според мен „чиста“) дефиниция на тематичния обхват, както и върху литературноисторическата стойност на изследователската работа, която трябваше да бъде извършена. Няма нищо по-несигурно от ефектната интерпретация, както вече разбрахме от собствен опит. Тя, в най-добрия случай, може да спечели възможността да се окаже цитирана от следващите поколения като един или друг вид исторически куриозитет. Още по-нетраен е ефектът на ефектните модерни методологии. Защото всяка модерна методология е модерна само за своето време. И отново от собствен опит научих, че дваесетина години са достатъчни един модерен

подход да се усвои, употреби и изхаби дори в тясното пространство на българската хуманитарна наука.

Заради всичко това ще поставя в центъра на своите разсъждения върху дисертационния труд внушителното количество работа, положена за да се издири, обработи, типологизира, оцени и обощи голям корпус от напълно неподредени, разноредни и почти несводими един към друг в тематично отношение текстове, съставлящи публицистичното и критическото наследство на Симеон Радев, създадено за не много повече от едно десетилетие в началото на предходния век.

Венцеслав Шолце подходи много зряло и отговорно към всички дейности, които току-що изброих. Оказа се, че неговата подготвеност е била наложителна при такъв достоен „съперник“ като Симеон Радев, активен и ерудиран журналист в периода 1901 – 1912 година. Голямото количество изворов материал наложи непредвидени в началото ограничения на изследователския обект. Ако в самото начало беше ясно какво ще се случи нататък, навярно бих настоявала за още по-конкретно заглавие, например „Симеон Радев – критик и публицист в началото на XX век“. Само че до онзи момент никой още не беше работил що-годе системно върху тази част от творческото наследство на Симеон Радев. Венцеслав Шолце направи първите стъпки. Но дори и след като обхватът беше стеснен, неговата работа, както се вижда, достигна внушителния обем от 400 страници.

В методологическо отношение също виждам добре изразен прогрес в развитието на докторанта. В хода на работата той стигна до идеята, че всеки затворен в себе си метод е несъвършен и уязвим от страна на другите – също толкова затворени в себе си и самоуверени – методи. „Поради това, казва той, съм склонен да настоявам за методологически плурализъм, съобразно който нито един метод в хуманитаристиката не би трябвало да се налага като надпоставен спрямо останалите методи.“ Както знаете, Предговори и Въведения обикновено се пишат в края, едва като обобщение или заключение на вече извършен труд. Затова и схващам тези думи на дисертанта като своеобразна равностетка на това, което е разбрал и усвоил от своя собствен опит през изминалите години.

В същото време ми се струва обаче, че това, което той представя като плурализъм, или „надметодологически“ бриколаж, не е нищо друго освен методологията на (в най-широк смисъл казано) постмодернизма. Така че на този етап (и според мен, разбира се) работата на Венцеслав Шолце все още е малко неудобно разпъната между верността към френския постструктурализъм и съзнанието, че не модернизмът, а модерността на един подход е това, което има значение в перспективата на неоспоримия принос.

Тясно свързан с методологическия е друг аспект на съвместната ни работа върху този дисертационен труд, и той само на пръв поглед изглежда второстепенен: терминологично-стилистичния имам предвид. Постмодернизмът настъпи, както си спомняте, в българското литературознание от края на 20 век със сложен терминологичен апарат, допълнителен затруднен от необходимостта да се използват чуждици в немалкия брой случаи, когато липсваха български аналози. Независимо от многобройните упреци и подигравки, на които бяхме подложени, аз и досега смятам, че този жаргон беше част от

промяната, която трябваше да бъде направена; етап от пречупването на мирогледната парадигма. Доказателство стана фактът, че дори публичното пространство прояви склонност да приеме и усвои някаква част от тази трудна терминология.

Днес, двайсет години по-късно, ситуацията е твърде различна. Само си представете как – вчера, докато течеше поредната емигрантска криза на гръцката граница, или днес, когато броим жертвите на последния корона вирус – в публичното пространство ще прозвучи подобно твърдение: „Предмет на настоящото изследване е творчеството на Симеон Радев като множествено-незавършила дисеменирана автотекстуална единичност, чиято нееднозначна многообразност остава несводима към какъвто и да било надстоящ извънтекстов и културноисторически ред, поставяйки под въпрос самото наличие на последните“ (с. 6).

Не искам да кажа, че цялата работа е написана по този начин. По-скоро обратното: за тези три години Венцеслав Стефанов Шолце измина дълъг път към осъзнаване на необходимостта от достъпен изказ. Още по-важно е това, че той повярва във връзката и зависимостта между ясният изказ и ясният смисъл. И това според мен е важно завоевание на неговото развитие. Никой не знае в каква посока ще тръгне езикът на литературното разсъждение след трийсет години например; възможно е пак да се усложни. Според всичко, което съм научила от литературната история обаче, пътят на новото усложняване вече няма да използва остарелия терминологичен апарат на предходното, защото всяка промяна в мисленето се извършва и като промяна на начина, по който това мислене се превръща в комуникативен акт.

В допълнение към методологическата характеристика на дисертационния труд бих обърнала внимание, че авторът съзнателно се отказва от „хронологизма и биографизма“, защото те според него са нерелевантни за избрания общ подход. Това, разбира се, лишава изследването от прекия пласт на културноисторическа референтност и попада в очевидно противоречие с „почерка“, който е обект на изследване. Защото и публицистиката, и критиката на Симеон Радев са силно обвързани със събитийно-персоналистичния план, водещ в тях. Те могат да бъдат пълноценно разбрани само във връзка с конкретни личности и явления от началото на века и в никакъв случай не могат да бъдат откъснати от социално-политическите възгледи на своя автор.

И тъкмо заради това е важно да подчертая, че „хронологизъм“ и дори „биографизъм“ в работата на Венцеслав Шолце все пак има, макар и не в оня очевиден, безусловен вид, който бихме могли да очакваме. Те стават ясни постепенно: в свободата, с която изследването прави интертекстуални връзки от едно към друго произведение; в задълбочения коментар на различни събития или явления от онази епоха; в позоваването на социално-историческия контекст, в който са се родили и оформили възгледите на Симеон Радев.

Като много добри примери за това, което казах, бих посочила две тематични ядра в дисертационния труд: анализа на прословутата статия „Д-р Кръстев като литературен критик“ от 1907 година и задълбочената интерпретация на женствеността според възгледите на Симеон Радев – типични за времето, в което са се оформили и са били

изразени. Интересни са също така разсъжденията върху образа, функциите и ролята на журналиста, особено на политическия журналист, върху образа на политика и политическото красноречие в България и т.н. Не бих искала да пропусна още една особеност на изследователския подход в този труд. Венцеслав Шолце не проявява една от най-често срещаните черти на начеващите (и не само на начеващите) изследователи: сантименталната пристрастност към обекта на своята работа. Обратното – виждаме, че той е способен на дистанцирана, обективна (поне от днешна гледна точка), понякога въздържано иронична рефлексия в случаите, когато става въпрос за възгледи, твърде типични за онази епоха.

След всичко, което казах дотук, бих искала да направя заключението, че се срещаме с един завършен, сериозен, задълбочен изследователски труд, заради който съвсем основателно на редовния докторант Венцеслав Стефанов Шолце може да бъде присъдена научната и образователна степен „доктор“.

08. 04. 2020

Милена Кирова